

УДК 378,147.091.3:159.9

ДІАЛОГЧНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Калашникова Л.В.

Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка

wwbona@gmail.com

Актуальність проблеми підготовки висококваліфікованих фахівців до роботи з людьми, зокрема психологів, професійна діяльність яких розгортається в сфері «людина-людина», обумовлюється входженням України до європейського освітнього простору та переходом нашої держави на ринкові відносини.

Трансформаційні зміни, що відбуваються в сучасній системі вищої освіти в Україні, мають на меті створення сприятливих умов для підготовки кваліфікованих фахівців відповідного рівня й профілю, конкурентоспроможних, компетентних, відповідальних, здатних успішно виконувати свої професійні обов'язки, готових до постійного професійного зростання.

Мета статті полягає в аналізі феномену діалогічності як складової професійної компетентності майбутніх психологів та окресленні ефективних шляхів її формування під час навчання у вищих навчальних закладах.

Методика та організація дослідження. Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчив зростання інтересу науковців до різних аспектів процесу професійної підготовки майбутніх психологів. У першу чергу йдеться про вивчення особливостей та факторів, що здатні впливати на формування їх професійної (С.В. Бажанова, Ж.П. Вірна, Є.М. Каргина, В.М. Клачко та інші) та навчальної мотивації (Т.В. Занюк, Т.А. Приставка, Т.В. Чаусова та інші), дослідження тенденцій особистісних змін під час навчання у вищих навчальних закладах (І.Я. Мельничук, О.О. Міненко, Н.В. Чепелева, Т.С. Яценко). Чимало

науковців опікуються проблемою дослідження «професійного профілю», «професіограми» практичних психологів та формування професійно важливих якостей, необхідних для їх успішної діяльності (А.С. Борисюк, І.Г. Тимощук, В.М. Сич та інші).

Останнім часом спостерігається значне зростання інтересу науковців щодо вивчення компетентності загалом, що включає сукупність знань, умінь, здібностей, ставлень і визначає схильність особистості до навчання й набуття нею практичного досвіду (А.В. Василюк, Е.Ф. Зеєр, Л.Г. Кайдалова, О.В. Овчарук та інші) та особливостей впровадження компетентнісного підходу в освітній простір (В.М. Аніщенко, Н.М. Бібік, М.П. Васильєва, Н.В. Дементьєва та інші). Заслуговують на увагу результати досліджень Н.В. Альохіної, І.А. Зимньої, Л.В. Пляка, В.В. Радула, які вивчають сучасні проблеми формування ключових компетентностей фахівців. Цікавими є результати досліджень О.О. Бодальова, А.В. Брушлинського, М.І. Лук'янової, А.К. Маркової, Л.М. Митиної, Л.А. Петровської, які досліджували компетентність психологічну, яку розглядали як сукупність інтеріоризованих психологічних знань, сформованих професійно важливих умінь, соціально-психологічних особистісних характеристик та систему суб'єктивного контролю.

Беручи до уваги своєрідність професійної діяльності практичних психологів, можна передбачити, що в основі їх професійної компетентності лежить діалогічність, під якою розуміють інтегральну властивість особистості, що характеризує її здібність (інтелектуальну, емоційну, поведінкову) до діалогічного спілкування [3, с. 102]. Діалогічність це не тільки спрямованість суб'єкта спілкування на пізнання іншої людини, але й показник конкретної реалізації діалогічної програми даного суб'єкта і його емоційного стану в спілкуванні.

О.О. Бодальов у ролі складових діалогічності розглядає – відношення, відображення та звернення, які об'єднуються в «комунікативне ядро» особистості. Перший компонент структури діалогічності включає в себе діалогічну спрямованість, а саме: систему потреб, інтересів, емоційного та

оціночного відношення, відношення до іншого та до себе як до цінності. Досягнення позитивного результату діалогічної взаємодії залежить і від наступного компоненту її структури – адекватного чуттєвого відображення, накопичення та правильного узагальнення інформації про «Я» та «не-Я». Якщо відношення до себе як до цінності, а до іншої людини – як до себе сформоване та чітко представлене в особистісній структурі людини, то можна говорити про сформованість «основного морального вектору» діалогічного суб'єкта. Звернення (взаємодія) виступає необхідною складовою діалогічності, що виявляється в конструктивній взаємодії між її рівноправними учасниками [3, с.102].

Як засвідчує практика, діалогічність – це не тільки спрямованість суб'єкта спілкування на пізнання іншої людини, але й показник вдалої та конкретної реалізації діалогічної програми психолога, як суб'єкта діалогічної взаємодії. Безсумнівно, найбільш яскраво виявляється діалогічність психолога під час проведення ним психологічних консультацій (О.О. Бодальов,, О.Ф. Коп'єв, Т.О. Флоренська, І.В. Янченко) та соціально-психологічних тренінгів (Л.А. Петровська). Ефективність вказаних видів роботи психолога залежить від багатьох факторів. У першу чергу мова йде про усвідомлення психологом того факту, що основною цінністю для нього має виступати клієнт чи учасник тренінгової групи. Рівноправність позицій учасників соціально психологічних тренінгів чи психологічних консультацій сприяє адекватному чуттєвому відображенню та накопиченню й узагальненню інформації про учасників діалогічної взаємодії. Крім того за такої умови спостерігається взаємний вплив та визнання за кожним учасником діалогічної взаємодії права виявляти власну активну позицію, що в результаті призводить до взаємного розуміння.

Діалогічність як складову професійної компетентності майбутніх психологів необхідно формувати під час професійної підготовки студентів за рахунок реалізації під час навчально-виховного процесу діалогічного підходу, що ґрунтується на існуванні рівноправних стосунків між активними учасниками освітнього процесу (Г.О. Балл, Г.В. Дьяконов, Г.М. Кучинський, І.В. Михайлюк,

Н.В. Чепелева та інші). Так, Г.О. Балл зазначає, що за умови реалізації діалогічного підходу між учасниками освітнього простору виникає діалогічна взаємодія, успішність якої залежить від реалізації наступних принципів: поваги до партнера, прийняття його таким, яким він є, поваги до себе, толерантності [1, с. 5]. І.В. Михайлюк під діалогічним підходом розуміє безпосередню форму організації навчального процесу, що передбачає різнорівневу взаємодію суб'єктів, створення єдності смислів та цілей, засвоєння важливих знань та умінь. Викладач при цьому виконує ролі помічника, наставника та фасилітатора (К. Роджерс), який спрямовує діяльність студентів, звертається до їх особистого досвіду, спонукає до самостійного пошуку.

Вбудований в структуру навчального процесу діалогічний підхід виступає ефективною технологією навчання, одним із результатів якої є формування діалогічності як інтегральної характеристики практичного психолога. У Центральноукраїнському державному педагогічному університеті реалізація діалогічного підходу в контексті підготовки майбутніх психологів здійснюється не тільки за рахунок викладання фахової навчальної дисципліни «Основи психологічного консультування», але й залучення студентів під час практичних занять до групових дискусій, вирішення психологічних задач та проблемних ситуацій. За такої умови відбувається не тільки глибоке усвідомлення теоретичного матеріалу та розвиток творчого потенціалу кожного студента, але й спостерігається накопичення ними першого досвіду використання теоретичних знань на практиці. Успішна реалізація подібних організаційних форм навчання передбачає існування протилежних думок, до яких викладач має ставитися толерантно. Це допомагає студентам мати власну точку зору та відстоювати її.

Безсумнівно, що ефективним прийомом розвитку діалогічності майбутніх психологів є їх безпосереднє залучення до соціально-психологічних тренінгів, що спрямовані на свідомий розвиток та вдосконалення професійно важливих знань, умінь та навичок. Діалогічність соціально-психологічних тренінгів лежить в основі їх психотерапевтичного, психокорекційного й загальнорозвивального навантаження та виявляється за рахунок встановлення рівноправної діалогічної

взаємодії між членами тренінгової групи та тренером-фасилітатором. Рівність позицій передбачає взаємопроникнення та прийняття один одного, ставлення до іншої людини як до цінності, існування взаємного впливу та визнання активної ролі кожного учасника тренінгової групи.

Висновки. Узагальнюючи матеріал, викладений в статті, можна стверджувати, що діалогічність виступає необхідною складовою професійної компетентності практичних психологів. Одним із ефективних шляхів її формування під час навчання у вищих навчальних закладах виступає включення діалогічного підходу в контекст професійної підготовки майбутніх психологів. Перспективу подальших досліджень вбачаємо в дослідженні професійного профілю успішних практичних психологів.

Література:

1. Балл Г. О. Сучасний гуманізм і освіта / Г.О. Балл // Психолог. – 2002. - № 40 (жовтень). – С. 3-5.
2. Калашникова Л.В. Формування комунікативної компетентності в процесі професійної підготовки майбутніх психологів / Л.В. Калашникова // Актуальні проблеми реформування системи виховання та освіти в Україні: Збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції. – Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2017. – С. 35-38.
3. Психология общения. Энциклопедический словарь / Под общ. ред. А.А. Бодалева. – М.: Изд-во «Когито-Центр», 2011. – 600 с.
4. Флоренская Т.А. Диалог в практической психологии /Т.А. Флоренская. – М.: Владос, 2000. – 244 с.
5. Янченко И.В. Формирование диалогического общения в психотерапевтическом процессе / И.В. Янченко. – М.: Владос, 2006. – 207 с.